

սին, Կաթողիկէի Տօնին, Պատրիարք Եսայի Թաւադեանի Գարեգին Մուրադեանցը կը ձեռնադրէ վարդապետ, վերանուանելով Միլիթիսեղիկ: Նոյն տարին կ'ընտրուի Պոլսոյ Ուսումնական Խորհուրդի անդամ եւ Ընդհանուր Ժողովի Առեւտրային: 1873-ի ամառը, Միլիթիսեղիկ վարդապետ Հովնական իննամեայ այցելութեան եւ ճանապարհորդութեան մը կ'իջլէ ղէպի Ռամեհայի, Ռումիլայի, Աւսարո-Հունգարիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ եւ Իտալիոյ Հայկական զաղթօճախները, որոնք նպատակն էր ծանօթանալ վերջիններու Հոգեւոր-Մշակութային կեանքին, դպրոցներու եւ ուսման վիճակին, Հաղորդիլ այնպիսի խորհուրդներ, որոնք նպատակաւոր ըլլան ազգային կրթութեան եւ յառաջդիմութեան: Իր ապաւորութիւններուն մասին ան յօդուածներ կը հրատարակէ «Մասիս»-ի եւ «Սիւն»-ի մէջ՝ մանրամասն վերլուծելով ճանապարհորդութեան արդիւնքները:

1879-ի Յունուարի 19-ին, Զմիւռնիոյ գաւառական ժողովը բուլենիւր թաղարձակ առաւելութեամբ Միլիթիսեղիկ վարդապետին ընտրեց վիճակի առաջնորդ: Քսան սարի հոր՝ 1898-ին, ան կրկին ստանձնեց այդ պաշտօնը: Այստեղ գիրագոյնս զրոհեւորուեցան յիշատակի կազմակերպչական ունակութիւնները՝ ուղղուած Համայնքի բարգաւաճման՝ արժանանալով խանդավառ ընդունելութեան եւ ջերմ Համակրանքի: Անոր առաջնորդութեան օրով վերաշինուեցան Մեսրոպեան եւ Հովնաթիւնեան Հոյակապ վարժարանները, կառուցուեցաւ Ս. Լուսաւորչեան Հիւանդանոցը, բարեկարգուեցաւ նոր գերեզմանատունը իր մատուռներով, բացուեցան չարք մը Հաստատութիւններ:

1879-ի Մայիս 27-ին, էջմիածին մէջ Մուրադեանց Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի կողմէ ձեռնադրուեցաւ եպիսկոպոս, այնուհետեւ երկու անգամ՝ 1884 եւ 1885 թուականներուն առաջադրուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի թեմակառու: 1885-ին, Ապրիլ 21-ին, Մուրադեանց միաձայն (30 ձայնով), որ բացառիկ երեւոյթ էր ընտրութիւններու պատմութեան մէջ, ընտրուեցաւ Կաթողիկոս: Սակայն Ռուսաստանի կայսրը Ալեքսանտր Գ. պատճառաբանելով գտնադան Հանգամանքներ, Հաստատեց երկրորդ ընտրեալը՝ Մակար Ա. Թեղուտցուն:

1888-ին, Մուրադեանց Հրաժարեցաւ Զմիւռնիոյ Առաջնորդի պաշտօնէն, զինաց Պոլիս, դարձաւ Գաղղիէի եկեղեցւոյ քարոզիչ, դասախոսելով նաեւ Կեղրոնական Վարժարանին մէջ: Մանր Հիւանդութիւնէ մը յետոյ իր մահկանացուն կը բաց 1903-ին, Յուլիս 12 (25)-ին եւ թաղուեցաւ Ս. Սահիբանոս եկեղեցւոյ գաւթիք:

Մ. Մուրադեանց Հեղինակն է բազմաթիւ արժէքաւոր աշխատութիւններու, որոնք առանձին գիրքերով ապագրուած են Հեանեալները. «Հայերէն քերականութիւն նորավարժ ուսանողներու Համար» (1860), «Պատմութիւն Հայաստանեայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ» (1872), «Ուխտ Հայրենասէրի» (1874), «Կրթարան Աւետարանական բանից» շարքը՝ բաղկացած ութը դասեր (1871-76), «Երկու խոսք Ռուսաստանի Հայոց կրթական եւ կրթական վիճակին վրայ» (1888), «Հովնական աստուածաբանութիւն» (1892), «Պատմութիւն Նոր Կապարանի» (1896), «Պատմութիւն քրիստոնէական եկեղեցւոյ» (1898) եւյլն:

Մեղքեւեղեկ Արքեպիսկոպոս Մուրադեանցի կեանքի ու գործունէութեան սոյն Համառոտ ակնարկը կ'ուզենք աւարտել անոր զրջին պատկանող «Ուխտ Հայրենասէրի» երկի այն մտքերով, որոնք իմաստուն ու Հեռատես, իր Հայրենիքին ու ժողովուրդին անձնագիր ծառայած եկեղեցական գործիչի սուրբ պատգամն են սերունդներուն եւ ցայսօր ունին արդիական Հնչեղութիւն.

«...Հայրենասիրութիւնը ցնորք չէ եւ ոչ երեւակայութեան ծնունդ, այլ ցոյմունքն ու ճառագայթ է այն նուիրական վառարանին, ուր Նախնայնութիւնը ամփոփած է մարդկային բոլոր բարի զգացմունքները: Հոն, ուր կայ սէր գերդաստանի եւ սէր մարդկութեան, Հոն նոյնպէս կայ սէր Ազգի: Ազգասիրութիւնը զիջմանը կ'ընտանեկան սիրոյն եւ մարդասիրութիւնն՝ զեղմունք ազգասիրութեան: Այս երեքը եւս իրարմէ անքրտապաճ են եւ իրարու վրայ ամրացած: Ամէն կանոնաւոր եւ զգայուն սրտերու մէջ սիրոյ ճառագայթները կանոնաւոր կերպով ցոյցած են թէ՛ գերդաստանի, թէ՛ ազգի եւ թէ՛ մարդկութեան վրայ...»:

«Ճշմարիտ Հայրենասէրներ իրենց ազատութիւնը մատնած են եւ կեանքը զոհած, որպէսզի ազգը եւ ժողովուրդը կեանք եւ սուտեղ ունենայ արդարութեամբ եւ ազատութեամբ, վստահի, արդարութիւնը ժողովուրդի Հունձն է եւ Հացը, իսկ ազատութիւնը՝ անոր Հարստութիւնը, Հանգրտութիւնը եւ փառքը: Վստահի, կեանքն ուսելի իմելը չէ, այլ բանական կատարելութիւնը, առանց որոյ չկայ մարդկութիւն, չկայ եւ ազգութիւն: Եթէ կեանքը զոհելը դիւրին է ազգասէրի Համար, կարծիք չկայ, որ իր...ոյքը զոհելը ազգի օղախ Համար եւս առաւել դիւրին է»:

ՍՍԵՓԱՆ ՂԱՐԻԲՁԱՆԵԱՆ